

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

506 ק"מ 098 חקת תש"פ י"א א' י"א
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: חסרון האדם בקיום המצוות

וכתבו התוספות (עבודה זרה כד. ד"ה ואבני מלואים) להשוות את התלמוד בבלי עם הירושלמי, כי מה שמבואר בתלמוד בבלי שחיפשו אבנים לאפוד, הכוונה בזה על החושן שהיה מחובר לאפוד: "נראה דהאי מעשה דדמא בן נתינה לאו באבני שהם הוה אלא באבני החושן, ואע"ג דאמר בגמרא ביקשו ממנו אבנים לאפוד, יש לומר כיון שחושן מחובר לאפוד קרי אפוד, וכן משמע בירושלמי דפאה, דמייתי האי עובדא דדמא בן נתינא, גבי פעם אחת אבדה ישפה מבנימין".

וצריך להבין מה הענין שכשכר קיבל שנולדה פרה אדומה בעדרו?

ונראה לבאר בהקדם דברי החתם סופר בדרשותיו (דף ר"ט בהערה) וזה לשונו: זאת חוקת התורה, יש לדייק חוקת 'הפרה' או חוקת הטהרה היה לו למימר כמו 'זאת חוקת הפסח' (בא י"ב, מ"ג)?

ויש לומר, דכתיב (קהלת ז', כ"ג) "אֲמַרְתִּי אֲחַפְּמָה וְהִיא רְחֹקָה מִמֶּנִּי, והכוונה לפענ"ד על כל התורה כולה, כי שלמה המלך ע"ה העמיק בחכמתו להבין ולהשיג טעמי כל התורה כולה, וחשב שידוע דעת עליון בטעמי המצוות כולן, וכיון שהגיע פרה וראה שאין להבין ולהעמיק, אז ידע כי יש עומק למעלה מהבנתו שאין שכלו מגיע שם, כי בוודאי אין פרה בלי טעם, כי חלילה למלך חכם יתברך להלאות אנשיו בדברי הבל, אלא על כרחיך עמוק עמוק מי ימצאנו. מעתה, ממילא איגלאי מילתא למפרע שעדיין לא עמד בסוד שום אחת מהמצוות, וכולם רחוקים לנו ואין שכלנו משיג למקום ההוא, וכל הטעמים שאנו מסבירים המה בדויים, ועל כן אמר אחכמה בטעמי התורה, וכשבאתי לפרה אדומה וראיתי רחוקה היא, רצה לומר, כל התורה כולה רחוקה היא ממני על ידי פרה אדומה, והיינו 'זאת חוקת התורה' כולה ולא פרה לבד אלא כל התורה. עכ"ל.

נמצא, כי פרה אדומה מלמדת את מוגבלותו של האדם בהבנת לימוד התורה ובלרדת לעומקה של תורה.

אלא שאין זה רק בלימוד התורה, אלא הרגשת חסרון זו צריכה להיות קיימת גם בקיום המצוות וכמו שכתב בספ"ק אגרא דפרקא (אות ג"ד) וזה לשונו: וכך קיבלנו מתלמידי דודי זקני הרב הקדוש מו"ה אלימלך (מליז'ענסק) זצוק"ל אמר, שעל כרחך במעשה של

אחד הסיפורים הידועים בנושא כיבוד אב ואם הוא סיפורו המפורסם של דמא בן נתינה. המובא בתלמוד בבלי ובתוספת פרטים בתלמוד ירושלמי, וכך מובא בבבלי (קידושין לא.): בעו מיניה מרב עולא: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו, פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. וא"ר חנינא: ומה מי שאינו מצווה ועושה - כך, מצווה ועושה על אחת כמה וכמה, דאמר ר' חנינא: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

מעשה זה מובא גם בתלמוד ירושלמי (קידושין כ:): עם כמה שינויים: "פעם אחת אבדה ישפה של בנימין, אמרו מי יש לו אבן טובה כמותה? יש אצל דמא בן נתינה. הלכו אליו ופסקו עמו לקנותה במאה דינרים. עלה להביאו ומצאו לאביו שהיה ישן, ויש אומרים שמפתח התיבה שהאבן בתוכה היה נתון באצבעות אביו, ויש אומרים שרגליו של אביו היו פשוטות על התיבה. ירד אליהם ואמר להם, איני יכול להביאו לכם. אמרו החכמים שמא הוא רוצה יותר ממה שהבטיחו לו, העלו את המחיר עד למאתיים, והעלו עוד עד לאלף דינרים, ולא רצה למכור להם. בינתיים התעורר אביו עלה הגוי והביא להם את הישפה. ביקשו החכמים לתת לו כמו שפסקו עמו בסוף - אלף דינרים, ולא רצה לקבל אלא כמו שפסקו עמו בתחילה - מאה דינרים, אמר: וכי אמכור לכם כבוד אבי בממון, איני נהנה מכיבוד אבותי כלום.

מה פרע לו הקב"ה שכר, אמר רבי יוסי ברבי בון, בו בלילה ילדה פרתו פרה אדומה, ושקלו לו ישראל משקלה זהב ושקלוה.

הנברא מוכרח להיות חסרון, כי רק הבורא הוא השלם, וכשמעיין האדם בעבודה ותורה ומצוות שעושה ואינו מוצא בה חסרון, בוודאי הוא שכל אותו המעשה לא טוב הוא. עכ"ל.

וכן כתב בספה"ק אמרי יוסף (פרשת קדושים) וזה לשונו: שמעת ממורי שיחי' (הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ע) בשם הקדוש מוה"ר מנחם מענדל מרימנאב זצ"ל, שאם אחר שאדם עשה מצוה ומתבונן במצוה, אם לא היה בה חסרון, ואינו מוצא שום חסרון כלל במצוה, ידע נאמנה כי לא עלתה לרצון כלל לפניו יתברך שמו. כי האדם בשר ודם אי אפשר לעשות דבר בשלימות בלי שום חסרון, אך אם מוצא כמה חסרונות, אז יכול להיות שעלו מצוותיו ומעשיו לרצון לפניו ית"ש, כי אם האדם עושה מה שביכולתו לעשות, ושומר עצמו מן הפניות ושאר דברים המפסידים המצוה והתפילה, אף שמכל מקום אי אפשר שיהיה בתכלית השלימות, מכל מקום הקב"ה וברו שמו מקבל ברצון, כיון שעשה מה שבכוחו לעשות. עכ"כ שמעתי. עכ"ל.

וכידוע בספרים הקדושים מובא, כי כל המידות נועדו להשתמש בהם לעבודת ה', כגון קנאה – "קנאת סופרים תרבה חכמה", וגם הענין שאדם תמיד לא די לו במה שיש לו אלא "יש לו מנה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות", נמצא כי לעולם אינו שלם במה שיש לו, תאוה זו נועדה לצורך עבודת ה', שתמיד ירגיש כי עדיין לא השלים את עצמו ויש לו עוד ועוד לעלות ולהתעלות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

לפי זה יש לומר, כי דמא בן נתניה אחר שמסר עצמו במצות כיבוד אב והפסיד סכום גדול של כסף, הרגיש שקיים את המצוה בשלימות, לכך הביא הקב"ה כשכר בעדרו את פרה אדומה, כדי ללמד שלעולם אדם אינו יכול להגיע לשלימות רוחנית בעולם הזה, ולהיפך, כאשר מרגיש שלימות רוחנית על כרחך שהמצוה היתה חסירה ופגומה.

על פי יסוד דברינו נבוא ונבאר, דברי הגמרא בשבת (ק"ח סו"ב): ואמר אביי, תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא יומא טבא לרבנן. עכ"כ.

ויש לדקדק צורבא מרבנן, כתב רש"י בתענית (ד): צורבא מרבנן - בחור חריף, כמו ביעי דצריבן במסכת ביצה (ז), תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא, אלא ההוא מרבנן קרי ליה. עכ"כ. נמצא שאביי עוסק כאן בתלמיד צעיר, "דשלים מסכתיה", לא נאמר "דסיים" אלא "דשלים" אותו תלמיד צעיר מרגיש כי הוא זכה להשלים מסכת שלימה והוא יודע אותה על בוריה, מיד היה עושה אביי "יומא טבא לרבנן" רבנן דייקא, היינו היה מזמין תלמידי חכמים גדולים, כדי שאותו 'צורבא מרבנן' המרגיש שכבר השלים את המסכת, יראה להיכן צריך לשאוף ולהגיע, ועדיין אינו יודע דבר.

וזהו שנאמר במשלי (ד, כ"ה): "עיניך לנכח יביט" נכ"ח ראשי תיבות נשמת כל חי. היינו יביט האדם לתפילת נשמת כל חי ויראה את חסרונותיו, כי בה אומרים "וְאֵלוּ פִּינוּ מְלֵא שְׂיֵרָה כְּיָם. וְלִשְׁוֹנָנוּ רָנָה כְּהַמוֹן גְּלוּ. וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי רְקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִנְרָה. וְיָדֵינוּ פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם. וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאֵילוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפְּקִין לְהוֹדוֹת לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְלִבְרָךְ אֶת שִׁמְךָ מְלִכְנוּ. עַל אַחַת מְאֻלָּף אֲלֵפֵי אֲלָפִים וְרוּב רַבֵּי רַבּוֹת פְּעֻמִּים. הַטּוֹבוֹת נְסִים וְנִפְלְאוֹת שְׁעֵשִׂית עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ." הרי לנו כי כמה שמשבח את בורא עולם, עדיין צריך להרגיש שלא הצליח לשבח את הקב"ה בשלימות הראויה לו אין האדם יכול ומסוגל זאת.

ובספה"ק בת עין, בפרשת תולדות עה"פ 'ויעתר לו ה', ופירש רש"י: לו ולא לה, שאינו דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע. וידועה הקושיה, כי אדרבה 'צדיק בן רשע' שהתייגע שלא ללמוד ממעשי אבותיו, הרי לכאורה זכותו גדולה יותר ודמע תפילת ה'צדיק בן צדיק' עדיפה?

ותירץ הבת עין ע"פ מה ששמע מהרה"ק רבי זאב מז'טומיר, ה'אור המאיר' ז"ע, כשפירש: "הבוחר בשירי זמרה" - אל תיקרי בשירי זמרה, אלא בשירי זמרה, ללמדך שהקב"ה חפץ דווקא באותם "שירים" באותם אנשים המרגישים, למשל, לאחר פסוקי זמרה, עדיין מרגישים חסרים ולא הצליחו לשורר כראוי.

ולכן בהרגשה אחר התפילה שונה המיוחס ממי שאינו מיוחס, כי המיוחס אחר שמתפלל אף אם התפלל בדביקות ובכוונה, עדיין ליבו נשבר בקברו כי עדיין לא הגיע למעלת תפילת אביו הצדיק. משא"כ מי שאינו מיוחס הרי ביחס לאבותיו הוא צדיק שלם, ואיך יכנע לבבו? ונמצא שזהו עיקר מעלת היחוס, שמביאו לידי ענוה ושפלות. יע"ש כל דבריו.

ויש לומר על פי דבריו, כי לכן נאמר בפסוק: "ויעתר יצחק לנכח אשתו כי עקרה היא", "לנכח" ראשי תיבות: 'נשמת כל חי', שיצחק אבינו הגיע למידת הענוה, והרגיש כי אין תפילתו מושלמת כדוגמת 'נשמת כל חי', ועל ידי כך זכה כי תפילתו נתקבלה.

הגר"ח פלאגי זצ"ל בספרו נפש חיים (מערכת ב אות סב) הביא בשם הקדמונים ז"ל בדרך רמז על הפסוק (דברים ד', ל"ט) "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" - "בשמים" היינו בעניין יראת שמים ובתורתו ובמצוותיו צריך שיראה האדם וילמוד מאדם שהוא למעלה ממנו. אבל בדבר הגשמי "ועל הארץ מתחת" שיראה ללמוד ממי שהוא פחות ממנו ולא ירדוף אחר תענוגי העולם הזה. וכן כתב הקדושת לוי (פרשת אמור ד"ה והשיאו).

נסיים במשל שהביא רבינו יוסף חיים ז"ע, עשיר גדול שהיה לו ארמון מפואר, בו היתה קומת גג עם מדרגות של עץ שהיו מובילות אל הגג. לימים רצה העשיר שלא יעלו לגג, וביקש ממשרתו הנאמן שיסיר את המדרגות העץ, הלך העבד לעשות את רצון העשיר, ועלה מדרגה לאחוריו כשגבו לגג, והסיר את המדרגה שמתחתיו, ושוב עלה מדרגה והוריד את זו שנשארה, כך עשה בכלן, עד שהגיע לגג והמדרגות הוסרו, אך כשרצה לרדת לא יכול היה, שהרי כבר לא נשארו לו מדרגות שיוכל לרדת. החל זועק לעזרה, בא בעל הבית ואמר לו, לא כך עושים, אלא עולים למעלה ומתחילים משם להוריד את המדרגות, ומורידים מדרגה מדרגה עד שנשארים למטה. שמע זאת המשרת ושמר עצה זו לעצמו. לימים היה לעשיר בור עמוק בחצר עם מדרגות וביקש ממשרתו להוריד את המדרגות, זכר המשרת את העצה שניתנה לו אז, והחליט ליישמה, עלה למעלה והוריד מדרגה מדרגה עד שנשארה למטה, ושוב החל זועק לעזרה, בא בעל הבית ואמר לו המשרת, עשיתי מה שאמרת לי בפעם שעברה והנה אנכי שוב בצרה!, חיך העשיר ואמר לו, דע תמיד היכן הוא העיקר והיכן הוא הטפל, כשאתה רוצה להישאר למטה והוא העיקר, התחל מלמעלה למטה, אך כאשר העיקר נמצא למעלה עליך להתחיל מלמטה למעלה.

אף אנו נלמד, בדברים גשמיים, בממון אוכל והנאות עולם הזה, נסתפק במועט, אך בדברים רוחניים מצוות ומעשים טובים, נדע "שהמינימום הנדרש הוא המקסימום האפשרי". אמנ.